

Tihomila TEŽAK-GREGL

O PROBLEMU IDOLOPLASTIKE U BADENSKOJ KULTURI (U povodu najnovijeg nalaza na Vučedolu)

UDK 903.25:73/75(497.13) »636/637«
Izvorni znanstveni članak
Oeuvre scientifique originale
Prehistorijska arheologija
Archéologie préhistorique
Primljeno: 1989. 02. 15.

Mr Tihomila Težak-Gregl
41001 ZAGREB — YU
Arheološki zavod
Filozofski fakultet
Dure Salaja 3

U članku se obrađuju dva nova izvanredno oblikovana primjerka badenskih idola koji su iskopani 1988. g. na lokalitetu Vučedol-Vinograd Streim. Idoli se uklapaju u karakteristični tip badenskih plosnatih ženskih figura s otvorom za umetanje posebno oblikovane glave.

Prije deset godina po prvi se puta pojavilo sveobuhvatno djelo koje je predstavljalo sintetski prikaz prehistorijskih kultura na području Jugoslavije.¹ U trećoj knjizi tog izdanja, posvećenoj eneolitiku, među ostalim kulturnim pojavama tog razdoblja svoje je mjesto našla i badenska kultura. U poglavlju o toj još uvijek prilično kontroverznoj eneolitičkoj manifestaciji S. Dimitrijević je nekoliko redaka posvetio keramičkoj plastici.² Utvrdio je da je ta keramička kategorija u badenskoj kulturi izuzetno rijetka. S područja Jugoslavije mogao je navesti samo jedan fragmentirani ženski idol koji je bio otkriven još 1939. g. tijekom iskopavanja Vučedolskog Gradca.³ Spomenuti idol podsjetio je Dimitrijevića na idole kasne vinčanske kulture, točnije njezinog D-stupnja. Autor je uzgred spomenuo i tri idola iz Mađarske i nekoliko primjeraka idola s tijelom u obliku violine s područja Slovačke. I to je bilo sve o badenskoj antropomorfnj plastici. Nekako istodobno (1977. g.) započela su revizionista istraživanja čuvenog prehistorijskog lokaliteta u Vinči, s posebnim ciljem da se istraže i prouče mlađi kulturni slojevi, dakle oni badenske, kostolacke i vatinske kulture pripadnosti. U nedvojbeno badenskom sloju otkrivene su 1978, 1981. i 1983. g. četiri keramičke statuete.⁴ Sve četiri odgovaraju tipu plosnatih ženskih idola kojima se glava naknadno umetala u poseban otvor između ramena. Takav tip badenskih

idola dotada je bio poznat pretežno iz slovačkih nalazišta ranoklasične badenske kulture. B. Novotný je 1981. g. registrirao 25 primjeraka spomenutih idola na 12 lokaliteta u Slovačkoj.⁵ Pojedinačni primjerci bili su poznati iz Mađarske (Tápé-Malajdok, Tököl, Káposztásmegyer-Farkaserdő) i Rumunjske (Salacea).⁶ Rumunjske nalaze je njihov otkrivač najprije pripisao Otomani kulturi i srednjem brončanom dobu, no revizija keramičkog materijala pokazala je da su srodni figurama Černavoda III kulture i da pripadaju badenskoj kulturi koja je prisutna na većem broju lokaliteta sjeverozapadne Rumunjske.⁷

Idoli iz Vinče fragmentirani su kao i većina ostalih spomenutih. Od jednog je sačuvan samo gornji dio s otvorom za umetanje glave i s plastično istaknutim grudima.⁸ Poprsje je ukrašeno urezanim prekrizanim crtama. Drugim dvjema statuetama sačuvan je donji dio gdje je jasno naznačen spolni trokut. Najzanimljivija je, dakako, statueta nađena 1983. g., koja je sačuvana gotovo čitava.⁹ Nalaz spomenutih četiriju idola iz Vinče priziva u sjećanje jednu stariju figuru iz Vinče koja, nažalost, kao slučajan nalaz nije imala nikakvih stratigrafskih podataka. Stoga je i bila interpretirana kao idol vinčanske kulture.¹⁰ Međutim, već je 1952. g. J. Korošec jasno uvidio da ta figura nema pravih analogija među vinčanskim statuetama, nego je bliža kasnijoj, eneolitičkoj ili ranobrončanodobnoj antropomorfnjoj plastici.¹¹ Tipološka usporedba te figure s najnovijim badenskim figurama iz Vinče kao i sa srodnim idolima iz Slovačke, Mađarske i Rumunjske pokazuje njezinu pripadnost badenskoj kulturi i nema nikakvog razloga da je danas ne pribrojimo nalazima badenske antropomorfne plastike na tlu Jugoslavije. Ona predstavlja karakteristično oblikovan tip plosnatog ženskog lika s jako istaknutim ramenima i bokovima, bez glave, ali s tragovima otvora u koji se mogla uglaviti. Nije ukrašena kao nalazi iz osamdesetih godina, ali joj je spol jasno određen urezanim trokutom. Na leđnoj su joj strani jednom gredastom izbočinom naglašeni i gluteji. Sačuvana je u čitavoj svojoj veličini, dakako s izuzetkom glave.

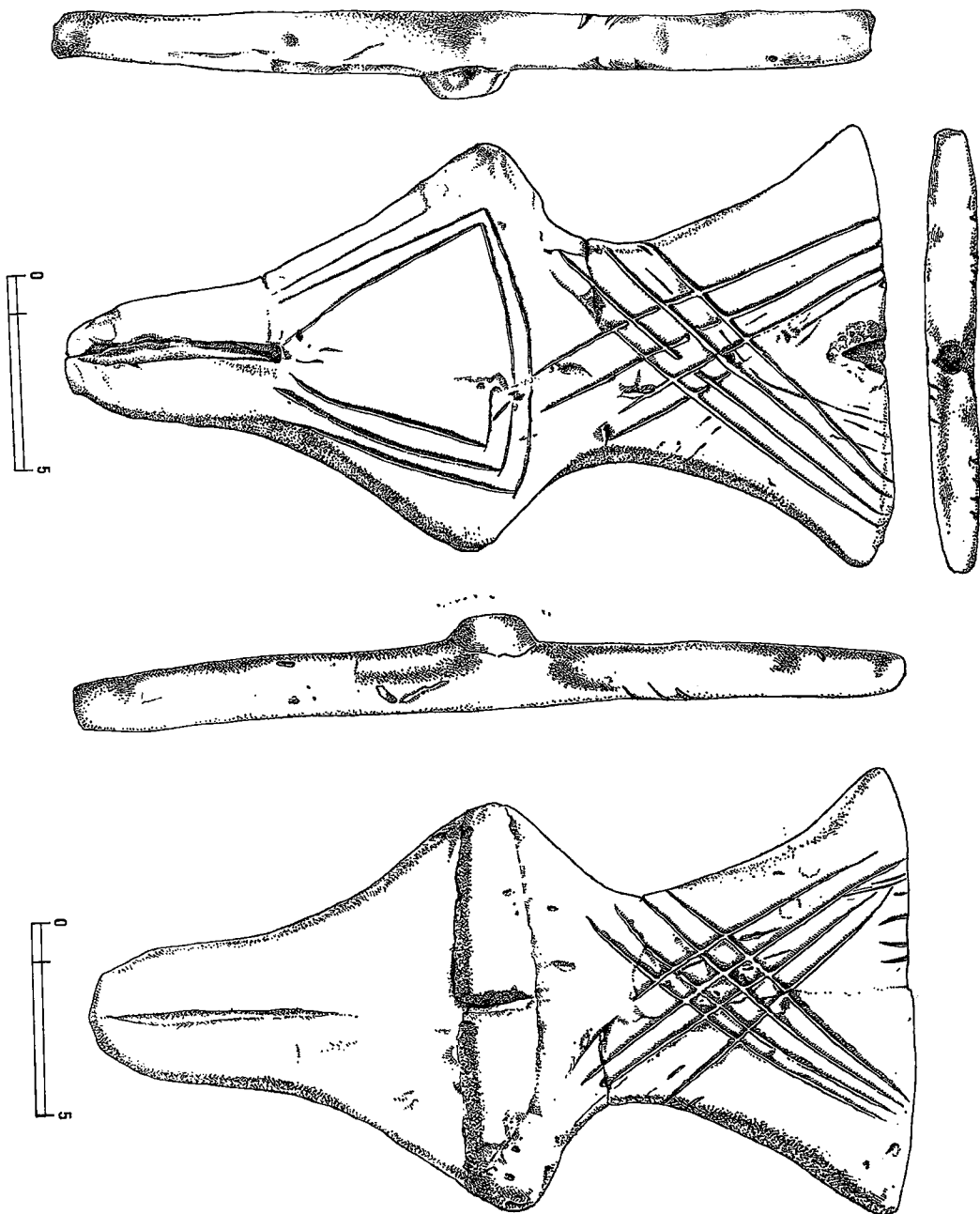
Godine 1984. počela su sustavna istraživanja još jednog vrlo poznatog i značajnog jugoslavenskog prehistorijskog lokaliteta. Riječ je o Vučedolu, gdje se posljednjih godina istražuje veliki povišeni plato poznat pod imenom Vinograd Streim. U kampanji 1988. g. u badenskom su horizontu nađena dva izuzetna primjerka antropomorfne plastike. Na prvi pogled je uočljivo da pripadaju tipu akefalnih badenskih idola (*t. 1*, *t. 2*). Obje figure sačuvane su u čitavoj svojoj veličini, jedna je visoka 21 cm, a druga 18 cm. S obzirom na uobičajene dimenzije neolitičkih i eneolitičkih keramičkih statueti, ove bismo mogli okarakterizirati gotovo kao monumentalne. Izgledom su vrlo slične, gotovo identične. Stilizirane su u obliku dvaju trokuta nasađenih jedan na drugi. Nemaju posebno modeliranih ruku, nego samo šiljasto izvučena ramena. Donji dio tijela ima isto tako šiljasto istaknute bokove. Noge su oblikovane u jednom komadu, dijeli ih tek jedan plitki okomiti žlijeb. Donji dio leđne

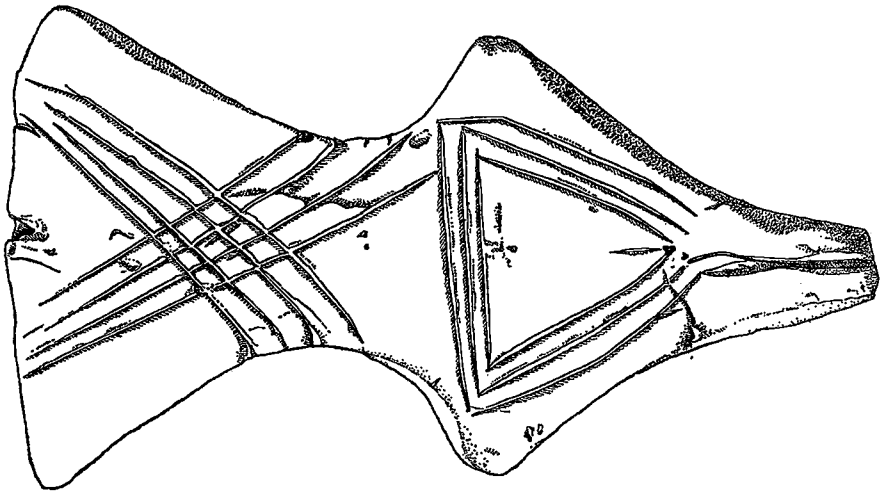
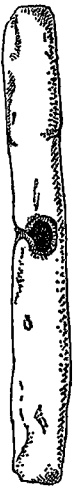
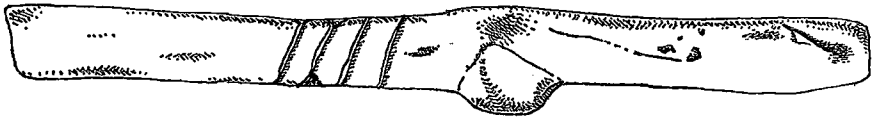
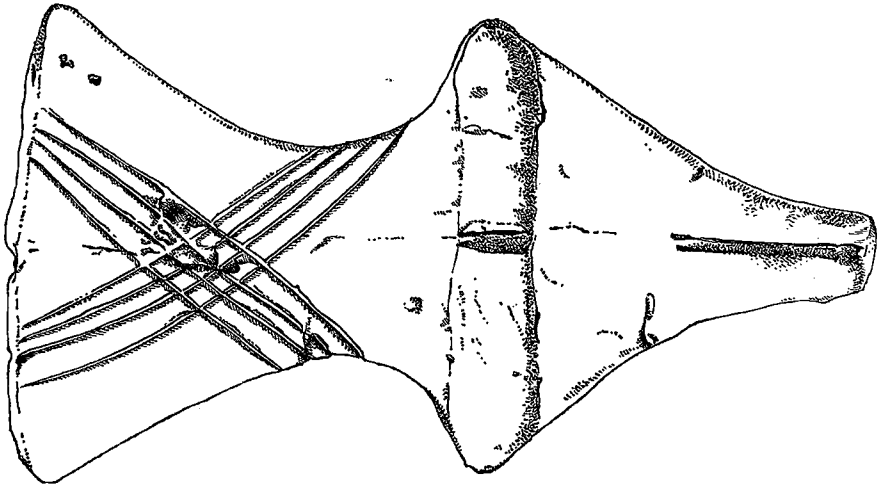
strane nosi plastičnu gredastu izbočinu koja bi mogla označavati gluteje. Drugih plastičnih detalja na figurama nema, čak ni grudi nisu tako istaknute, a nema ni tragova da su bile naknadno oblikovane i prilijepljene — to je, naime, čest postupak kod badenske antropomorfne plastike. Gornji dio i ledne i prsne strane ukrašen je dvjema prekrštenim vrpčama koje su sastavljene od po četiri usporedne urezane linije. Svojevrсна nespretnost majstora koji je figure izrađivao očituje se na uskim bočnim stranama, gdje se linije mimoilaze, umjesto da se nadovezuju. Na donjem dijelu prednje strane urezane su jedan u drugom tri trokuta, nesumnjivo kao simbol ženskog spola. Između ramena obiju figura jasno se uočava duboki otvor za umetanje glave. No, kao i kod svih dosada poznatih badenskih idola ovoga tipa, posebno oblikovane glave nisu pronađene. Obje su figure inače pažljivo izrađene, od dobro pročišćene su gline, dobro su pečene, ali im je površina neujednačene sivo-smeđkaste boje.

Iako su oba vučedolska primjerka badenskih figura nađena prilikom sustavnih istraživanja prethistorijskog naselja, moramo istaći da nam ni ovaj put, kako često biva s prethistorijskim idolima, okolnosti nalaza ne govore mnogo o samim figurama i njihovom značenju. One su otkrivene u kulturnom sloju koji se na temelju keramičkih ostataka, bez dvoumljenja može odrediti kao badenski, kako stratigrafski tako i tipološki. Međutim, figure nisu nađene niti u jami niti u bilo kakvom objektu. Sloj u kojem su iskopane karakteriziraju nakupine izmrvljene zapčene crvene zemlje, ali nije bilo moguće uhvatiti nikakav čvrsti trag. U neposrednoj blizini probijene su jedna kostolačka i jedna vučedolska jama pa je to mogao biti razlog oštećenja badenskog sloja. U blizini su pronađena i dva dijela keramičkog modela kola na četiri kotača. Da li je taj model bio u kakvoj vezi s idolima, teško je reći. Badenska kultura inače poznaje takve modele kola na četiri puna kotača, no čuveni primjerak iz Budakalásza potječe iz groba.¹² Na Vučedolu svi su nalazi, dakle idoli i kola, iz naselja. Sve bi to možda moglo ukazivati na postojanje nekog većeg kulturnog objekta, nekog zajedničkog svetišta, koje je u mlađim eneolitičkim razdobljima bilo uništeno. Naime, manje je vjerovatno da bi takvi imponantni idoli pripadali nekom malom kućnom svetištu, kao što se često tumači za nalaze antropomorfne plastike u naseljima.

U najnovijim istraživanjima Vučedola nađen je još jedan primjerak badenske antropomorfne plastike, ali on nije tipološki identičan prethodnima. Riječ je o prilično grubo i nemarno izrađenoj figuri znatno manjih dimenzija. Valjkastog je oblika i jedina zajednička crta sa spomenutim idolima je motiv urezane prekršene vrpce na prsima.¹³ Najbliže analogije ima u idolima iz Ozd-Köaljatető u Mađarskoj, koji su također nađeni u naselju.¹⁴

Velik broj prethistoričara pojavu akefalnih idola općenito veže i uspoređuje s tesalskim figurama, ponajviše onima Rachmani kulture.¹⁵

Međutim, za potonje znamo da su imale posebno oblikovanu glavu od kamena koja se umetala u otvor između ramena keramičkog tijela.¹⁶ Takve su kamene glave u brojnim slučajevima i pronađene. No, kad je riječ o badenskim idolima bez glave, moramo istaknuti da nijedna glava nije pronađena ni u blizini keramičkih figura, a ni zasebno. Ta je činjenica najčešće navodila na pomisao da su se glave izrađivale od nekog manje trajnog materijala, možda od drveta. Problem se pokušavalo riješiti i nekakvim ritualnim razbijanjem statueta, što s obzirom na neke slovačke nalaze, redom vrlo fragmentirane, i nije bilo sasvim bez podloge.¹⁷ No, i tada bi se morali naći barem dijelovi glave, ukoliko je ona bila izrađena od gline. Vučedolski primjerci, kao ni dva iz Vinče, nisu, međutim, bili žrtve takvih rituala. Ostaje nam, dakle, jedino rješenje u pretpostavci o odvojenom oblikovanju glave iz nekog propadanju podložnog materijala. Po ostalim tipološkim obilježjima badenski idoli nisu bliski tesalskim. Bolje analogije nalazimo u nekoliko primjeraka antropomorfne plastike u okvirima Černavoda III kulture donjeg Podunavlja.¹⁸ Černavoda III kultura obično se vezuje uz Boleraz kulturu, koja je po nekim prethistoričarima zapravo pretklasični stupanj badenske kulture.¹⁹ Zanimljivo je, međutim, da se dosada ni na jednom lokalitetu Boleraz kulture, ni u Slovačkoj ni u Mađarskoj, nije pronašlo antropomorfne plastike takve vrste. Svi nalazi idola iz Slovačke, Mađarske, Rumunjske, pa i Jugoslavije pripadaju ranijim stupnjevima klasične badenske kulture.²⁰ U kasnijim fazama razvoja ponovo nestaju. Ipak ni tu tvrdnju ne smijemo uzeti kao konačnu. Sjetimo se da smo prije samo deset godina mogli tvrditi kako badenska kultura na području jugoslavenskih zemalja uopće nije marila za takav vid keramičkog izražavanja.

Kada je riječ o akefalnim idolima, ne može se mimoći studija J. Makkaya o balkanskim bezglavim idolima.²¹ U njoj Makkay zaključuje da se takav tip idola javlja u južnim krajevima Evrope kao zatvorena tipološka grupa u vremenu od kraja neolitika do ranoheladskog razdoblja.²² Podrijetlo tih idola vidi u Mezopotamiji, odakle su se kao element kulturnih veza proširili na područje Egeje, a posredovanjem grčkih kultura i na sjever Balkana. Sjevernije od balkanskog poluotoka Makkay je u to vrijeme (1962. g.) poznavao samo dva idola Pécelske (tj. badenske) kulture iz Slovačke, ali njih kao mlađe od spomenutih balkanskih nije posebno uzeo u obzir. Što su bezglavi idoli značili u religioznom životu pradavnih kultura? Makkay smatra da je na to pitanje vrlo teško odgovoriti jer okolnosti nalaza figura ne pružaju dovoljno ishodišnih točaka. I danas nam preostaje samo da se složimo s tom mišlju. Jesu li se takve statuete izrađivale namjerno da bi se u otvor prema potrebi mogle umetati različite glave, pa možda čak i životinjske? Ili je u određenim obredima glava predstavljala tabu, pa se morala skrivati — što je mogao biti slučaj kod svečanosti inicijacije ili kod prisutnosti žena u svetištu. Druga je krajnost mišljenje da su takve statuete samo odraz

određenog tehničkog načina izvedbe, čemu analogije možemo naći kod kasnijih grčkih i helenističkih kipova kod kojih su se pojedini dijelovi tijela, osobito glava, odvojeno oblikovali te naknadno umetali i sastavljali. Jasno je da su upravo na takvim mjestima spojeva figure najprije pucale. Prisjetimo se još drastičnijeg primjera rimskih carskih kipova kod kojih je tijelo ostajalo isto, a glava se mijenjala kako su se mijenjali carevi. Naravno, tako daleko ne možemo ići u potrazi za objašnjenjem badenskih idola, ali to nam samo pokazuje kako široko može biti područje naših pretpostavki.

Nakon analize balkanskih akefalnih idola Makkay zaključuje da se oni gotovo redovito nalaze u nekoj vezi sa smrću i podzemnim svijetom, pa ih smatra obilježjem htoničkih božanstava.²³ Smatra da su oni zapravo rani prikazi božice plodnosti i podzemlja, nešto kasnije poznate pod imenom Demetra Chthonia. Običaj žrtvovanja votivnih figura u Demetrinim svetištima ima svog prethodnika u žrtvenim jamama iz vremena neolitika u Tesaliji, u kojima su se često našle i bezglave ljudske figure.²⁴ Pitanje je kako se u takvu koncepciju mogu uklopiti badenski idoli bez glave, dakle idoli koji su u odnosu na tesalske mlađi. O žrtvenoj jami možemo govoriti u slučaju nalaza ulomaka ženskih idola na lokalitetu Šarovce u Slovačkoj.²⁵ Naime, u sklopu badenskog naselja u jednom jamskom objektu nađen je ulomak gornjeg dijela tijela jedne bezglave ženske figure, a u neposrednoj blizini jame otkriveno je još osam ulomaka nekolicine plosnatih idola. Budući da u ostalim dijelovima naselja nije bilo antropomorfnih plastike, nema sumnje da je spomenuta jama sa svojom okolicom bila dio nekog kulturnog objekta. Budući da su svi idoli fragmentirani, odnosno uništeni, pretpostavka da je uništavanje figura bilo sastavni dio kulturnog obreda djeluje prilično uvjerljivo.²⁶ Pa ipak, tu pretpostavku ne možemo primijeniti i na ostale poznate nam nalaze badenskih idola, a pogotovo ne na najnovije vučedolske primjerke.

Novotný navodi da u Slovačkoj postoji još jedan nešto drugačiji tip badenskih idola, također bez glave, ali i bez otvora za glavu, tek s jednim malim izvučenim izdankom umjesto glave.²⁷ Ta tvrdnja nije točna, jer je ulomak figure bio naopako okrenut. Kratki izvučeni izdank nije glava nego noge koje su oblikovane u jednom komadu i završavaju kratkim stopalom. To se lako može zaključiti prema urezanim motivima trokuta na sačuvanom dijelu tijela. Takvi su trokuti na svim badenskim idolima urezani tako da su vrhom okrenuti prema dolje (tzv. viseći trokuti), nikada prema gore. Dakle, ulomak statuete iz mjesta Levice predstavlja donji dio tijela plosnate ženske figure i sasvim se uklapa u karakteristični tip badenske idoloplastike.

Balkanskim idolima bez glave Makkay je pribrojio i poznatu statuetu iz Iga na Ljubljanskom barju, koja pripada kasnoj vučedolskoj kulturi.²⁸ Međutim, ta bogato ukrašena ženska figura nikako ne ulazi u krug statueta s otvorom za umetanje glave. Njoj je glava jednostavno otkinuta, kao i velikom broju prethistorijskih keramičkih figura. Tip

bezglavih idola, prema dosadašnjim spoznajama, ne postoji, dakle u vučedolskoj kulturi.

Na balkanskom se području idoli s glavama na umetanje u većem broju pojavljuju u vinčanskoj, Rachmani, Gumelnita i Bujanj-Sălcuța-Krivodol kulturi.²⁹ Za interpretaciju badenskih idola najzanimljivija je pojava gotovo identičnog tipa figura u okvirima Černavoda III kulture. Torzo jedne plosnate ženske figure s lokaliteta Černavoda oblikovan je sa šiljasto izvučenim ramenima, s udubinom za umetanje glave, ima plastično istaknute grudi i ukrašen je koso urezanom vrpcom.³⁰ S istog lokaliteta potječu još tri slična ulomka figura.³¹ Idoli Černavoda III kulture, iako ne osobito brojni i dimenzijama manji, tipološki izviru iz bogate antropomorfne plastike Gumelnita kulture.

Na kraju možemo zaključiti da antropomorfna plastika nije sasvim zanemarena keramička kategorija u badenskoj kulturi, nego da ima svoje mjesto u njoj kao odraz određenih religioznih poimanja. Javlja se u obliku malih, grubo i nemarno oblikovanih valjkastih figura, u obliku antropomorfno oblikovanih posuda, ali i u obliku jednog strogo određenog tipa ženskih figura s otvorom za umetanje glave. I dok su antropomorfne žare sporadična pojava samo u nekim područjima rasprostiranja badenske kulture, karakteristični tip plosnatih ženskih idola javlja se u svim krajevima badenske kulture. Uočljive su, doduše, manje stilske razlike od regije do regije: obrisi slovačkih idola mekši su i zaobljeniji, dok primjerke iz južnijih krajeva odlikuju oštrije i izlomljenije linije. Zajedničko se obilježje očituje prvenstveno u strogo plošnom oblikovanju i snažno izraženoj stilizaciji ženskog lika, najčešće svođenjem na geometrijski lik trokuta. Motiv urezanog trokuta kao simbola ženskog spola prisutan je na gotovo svim figurama, isto kao i motiv urezanih vrpca ili linija koje se križaju na prsima, a ponekad i na leđima. Premda na nekim figurama taj motiv može djelovati kao prikaz odjeće, s obzirom na njegovu prisutnost i na najskromnijim i najgrubljim figurama, pa bile to samo dvije prekrížene linije, morao je imati i stanovito simbolično značenje. X-motiv ili motiv križa prastari je simbol svjetla, sunca i života. Smatra se da pojava tog motiva na prsima antropomorfnih figura znači da su one bile posvećene božanstvu ili da su se njima služile osobe u službi božanstva.³² Makkay je podrijetlo badenskih idola s dijagonalnim pektoralnim ukrasom tražio u Anatoliji i dovodio ih u vezu s kultom Velike Majke, odnosno s prastarim sredozemnim kultom plodnosti. Time je htio i s aspekta religioznog života potvrditi Kaliczovu tezu o anatolskom podrijetlu badenske kulture.³³ Ne upuštajući se u analizu današnjih stavova o podrijetlu spomenute kulture, moram reći kako mi se čini da je u religioznim zasadima badenske kulture doista ostalo sačuvano naslijeđe preindoevropske duhovne kulture svojstvene zemljoradničkom sredozemnom svijetu. U prilog tome govore i sve učestaliji novi nalazi ženskih figura strogo određenog tipa čija nas specifična stilizacija uvijek iznova asocira na tzv. violinske idole egejskih kultura.

BILJEŠKE

- 1 Praistorija jugoslavenskih zemalja I — Paleolit i mezolit, II — Neolit, III — Eneolit, Sarajevo 1979.
- 2 S. Dimitrijević, Badenska kultura, Praistorija jugoslavenskih zemalja III — Eneolit, Sarajevo 1979, 219.
- 3 R. R. Schmidt, Die Burg Vučedol, Zagreb 1945, T. 29/1.
- 4 N. Tasić, Die Idole der Badener Kultur in Vinča, Archaeologia Jugoslavica, XX—XXI, Beograd 1980/81, 27—32; Vinča u praistoriji i srednjem veku, Katalog izložbe, Beograd 1984, kat. 264.
- 5 B. Novotný, Zur Idolatrie der Badener Kultur in der Slowakei, Slovenská archeológia, XXIX/1, Nitra-Bratislava 1981, 130—138.
- 6 J. Banner, Die Pécelér Kultur, Budapest 1956, T. LVIII/12; N. Kalicz, Tököl, Dunapart, Mitteilungen des Archeologischen Institutes der Ung. Academie der Wissenschaften, 5, 1974/75, Budapest 1976, 127, T. 54, 55; A. Endrödi, Badener Idolfragment aus Káposztásmegyér- Farkaserdő, Arch. Értesítő, Vol., 114—115, Budapest 1988, 80—85; P. I. Roman, I. Nèmeti, Cultura Baden în România, Bucuresti 1978, 38, Pl. 44/3a,b; 4a,b.
- 7 I. Ordentlich, Doua statuete cu »Cap mobil« descoperite la Salacea, Studii si cercetari de istorie veche, 1, Bucuresti 1967, 147—152.
- 8 N. Tasić, o. c., Abb. 1.
- 9 N. Tasić, o. c., Abb. 2, 3; Vinča u praistoriji i srednjem veku, Katalog izložbe, Beograd 1984, kat. 264.
- 10 R. Bižić-Drechsler, Statueta tesalskog tipa iz Vinče, Peristil, 1, Zagreb 1954, 174—175.
- 11 J. Korošec, Statuete s posebej izdelano glavo v vinčanski kulturni skupini, Arheološki vestnik, III/1, Ljubljana 1952, 5—13, bilj. 18.
- 12 J. Banner, Die Pécelér Kultur, Budapest 1956, 127—128, T. CXX.
- 13 Vučedol 84, Katalog izložbe, Vukovar 1985.
- 14 J. Banner, o. c., T. LXVIII/1, 2.
- 15 J. Makkay, Die Balkanischen, sog. kopfflosen Idole, Acta archaeologica Academiae scientiarum Hungaricae, Tom. XIV, fasc. 1—2, Budapest 1962, 1—24; J. Korošec, o. c.; R. Bižić-Drechsler, o. c.
- 16 A. J. B. Wace, M. S. Thompson, Prehistoric Thessaly, Cambridge 1912, 41.
- 17 B. Novotný, o. c., 134.
- 18 O. Höckmann, Die menschengestaltige Figuralplastik der südosteuropäischen Jungsteinzeit und Steinkupferzeit, Münstersche Beiträge zur Vorgeschichtsforschung, Band 3—4, Hildesheim 1968, T. 46/1547, 1543, 1554.
- 19 E. Neustupný, Zur Entstehung der Kultur mit kannelierter Keramik, Slovenská archeológia, VII/2, Bratislava-Nitra 1959.
- 20 B. Novotný, o. c., 136; N. Kalicz, o. c.; N. Tasić, o. c., 32.
- 21 Vidi bilj. 15.
- 22 J. Makkay, o. c., 4.
- 23 Idem, o. c., 20—23.
- 24 Idem, o. c., 22.
- 25 B. Novotný, o. c., 131—132.
- 26 Idem, o. c., 134.
- 27 Idem, o. c., Abb. 2/2. Isti ulomak prenosi N. Tasić, ali pravilno okrenut, vidi N. Tasić, o. c., sl. 6.

- 28 J. Makkay, o. c., 4, Abb. 5/36.
- 29 J. Makkay, o. c., 1—8; J. Korošec, o. c.; N. Tasić, Bujanj-Salcuta-Krivodol kompleks, *Praistorija jugoslavenskih zemalja, III, Eneolit*, Sarajevo 1979, 105—106.
- 30 O. Höckmann, o. c., T. 46/1543.
- 31 D. Berciu, *Contributii la problemele neoliticeului in Romînia in lumina noilor cercetari*, Bucuresti 1961, Fig. 17.
- 32 A. Stipčević, *Kultni simboli kod Ilira, Posebna izdanja Centra za balkanološka ispitivanja*, knj. 10, Sarajevo 1981, 33, bilj. 142.
- 33 J. Makkay, *Data to the Religious Beliefs of the Pecel (Baden) Culture*, *Arch. Ertésitô*, Vol. 90/1, Budapest 1963, 15—16.

Zusammenfassung

ZUM PROBLEM DER IDOLOPLASTIK IN DER BADENER KULTUR (Anlässlich des neuesten Fundes aus Vučedol)

Die antropomorphe Plastik im Rahmen der Badener Kultur wurde lange Zeit als Seltenheit betrachtet. Als im Jahre 1979, erstmals eine Synthese über die Vorgeschichte in jugoslawischen Ländern erschien, konnte man nur ein fragmentiertes weibliches Idol aus dem untersten Niveau der Badener Schicht in Vučedol anführen. Damals wurden einige, meistens fragmentierte Tonfiguren aus den Fundstellen in der Slowakei, Ungarn und Rumänien bekannt. Im Jahre 1977, begannen die systematischen Untersuchungen auf der berühmten vorgeschichtlichen Fundstätte in Vinča. In Badener Schicht entdeckte man drei fragmentierte und eines fast vollkommenes weibliches Idol. Alle vier gehören zu dem charakteristischen Typ der Flachidole, deren Kopf erst nachträglich in ein Loch auf dem Rumpf aufgesetzt wurde. Im Jahre 1988, entdeckte man auf der Fundstelle Weinberg Streim in Vučedol zwei ausgezeichnete Tonidole der Badener Kultur. Beide sind in ihrer ganzen Größe erhalten (eine ist 21 cm, die andere 18 cm hoch). Sie sind flach modelliert mit betonten Schultern und Hüften. Das Geschlecht der Figuren ist mit eingeschnittenem Schamdreieck auf dem unteren Teil der Vorderseite dargestellt. Der Oberteil des Körpers ist mit eingeritzten Bändern, die sich sowohl auf der Vorder- als auch auf der Hinterseite kreuzen, ornamentiert. Am oberen Teil befindet sich auch ein Loch zum Aufsetzen des Kopfes. Als der Kopf in keinem Fall der solchen Badener Tonfiguren gefunden wurde, vermutet man daß er aus einem organischem Stoff (vielleicht aus Holz) modelliert war.

Gelegentlich der Ausgrabung in Vučedol konnte man keine feste Spur eines Objektes finden, aber wegen der Größe und der besonders guten Ausführung der Idole sind wir der Meinung daß sie zur einen wichtigen Kultstelle innerhalb der Siedlung gehörten. In der Nähe der Tonfiguren wurden auch die Bruchstücke eines Tonwagenmodells auf vier Räder gefunden. Das ist auch ein Gegenstand der sicher einer kultischen Zwecke diente.

Einen verwandten Typ der Flachidole mit dem Loch zum Kopfaufsetzen kennen wir auch aus dem Bereich der Černavoda III Kultur welche der klassischen Baden-Kultur vorangeht.

Über die Bedeutung im diesen Artikel bearbeiteten Tonfiguren können wir leider nicht viel sagen weil die Fundumstände ungenügend sind. Solche Idole sind meistens mit dem Kult der Fruchtbarkeitsgöttin verbunden. Das ist ein uralter mediterranischer Kult kennzeichnend für die neolithischen landwirtschaftlichen Kulturen. Obwohl die Baden-Kultur schon zur entwickelten Kupferzeit gehört, wir glauben daß sie im ihren geistlichen Leben viel von alten vorindoeuropäischen mediterranischen Kulturen erhalten hat.

